

УДК 678.11. 45

ПОХИЛЕНКО Віктор Федорович – народний артист України, професор, професор кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка
e-mail: pohilenko@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах модернізації і демократизації освіти, у тому числі у сфері культури і мистецтв, підготовка кваліфікованих кадрів вимагає нових підходів. Зокрема, підготовка педагогів хореографів, менеджерів хореографічних колективів, педагогів спортивно-бальних танців для шкільних і позашкільних закладів у сфері дозвілля має бути спрямована на досягнення у навчально-творчому і виховному процесі духовно-моральних цінностей народного танцю, серйозне вивчення народних традицій і методів сценічної обробки танцювального фольклору.

Вивчення національної танцювальної культури, по-перше, допомагає розкрити соціальні стосунки, естетичний рівень її творців; по-друге, дає можливість з'ясувати, що в танцювальному мистецтві знайшли віддзеркалення різні сторони народного світогляду; по-третє, костюми, предмети, використовувані в танці, музичні інструменти, що його супроводжують, знайомлять з матеріальною і духовною культурою; по-четверте, використання народного танцювального мистецтва як історичного джерела допомагає краще вивчити етнічні процеси, зв'язки з сусідніми народами та інші питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До недавнього часу налічувалося порівняно небагато вітчизняних досліджень, присвячених проблемам теорії і історії хореографічної освіти. Недостатня розробленість цієї сфери наукового знання пояснюється традиційною закритістю вузького професійного співтовариства, специфічними технологіями навчання мистецтву танцю. Проте останнім часом опублікована низка досліджень присвячених проблемам мистецької освіти, серед яких слід відзначити роботи українських науковців, таких як О. Касьянова, Г. Падалка, С. Соломаха, Г. Філіпчук, Я. Рева, Л. Пушкар, О. Комаровська, Т. Чурпіта, С. Забрєдовський, С. Легка, О. Таранцева та ін. У їхніх працях розглянуто питання хореографічного навчання та виховання, становлення, розвитку, функціонування та перспектив вітчизняної мистецької освіти, проблеми професійної підготовки хореографа в системі вищої гуманітарної освіти.

Мета статті – виявити актуальні проблеми вищої хореографічної освіти в Україні та визначити засоби її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні національна танцювальна культура усе частіше виступає головним об'єктом полеміки серед науковців. У контексті історичного розвитку фольклорний танець зазнав значних змін, особливо це стосується його відокремлення від життя сучасного суспільства. Якщо раніше народний танець був одним з головних чинників духовності людини, то зараз танцювальне мистецтво дедалі більше нехтує фольклорними традиціями, втрачає народну першооснову.

Різноманіття танців, численність їхніх видів народжені самим життям. Народ передає в танці історію почуттів і подій, надаючи їй своєрідної для кожного народу національної форми. Ця форма наповнена конкретним змістом, який обумовлений політичними, економічними, географічними умовами життя народу в тій або іншій країні.

На початку ХХІ століття посилюється інтерес до двох, здавалося б, протилежних тенденцій: з одного боку, до нових явищ, результатів науково-технічного прогресу, досягнень сучасної культури, а з іншого – до історії народної культури, її традиційних форм, і зокрема до тієї, що має найглибші історичні корені і популярний у всі часи такої форми, як танцювальне мистецтво.

У чому секрет дивної життєздатності народного танцю? Він – вираження національної самобутності будь-якого народу, його духу, темпераменту, його минулого і сьогодення, його спрямувань в майбутнє. Мовою танцю можна розкрити внутрішній світ людини, особливості його моральної культури, танець сприяє зближенню людей, їхній взаємодії, взаєморозумінню тощо.

Окремі форми культури, мистецтва, традицій і звичаїв складаються в цілісну національну культуру, без якої не можна представити усебічну картину духовного життя етносів. З ростом свідомості людей, вдосконаленням соціального життя, збільшенням духовних потреб, розширенням сфери життєдіяльності танець як інститут культури отримує свій подальший розвиток. В той же час танець вбирає в себе необхідні компоненти з інших видів мистецтва –

музичність, театральність, зображальність, образність, видовищність тощо [2].

Танець, як і всяке інше мистецтво, володіє аксіологічними і естетичними інтенціями, є сферою життєтворчості, що історично склалася. Підтвердити справедливність цього твердження дозволяє аналіз основних етапів становлення і розвитку танцювального мистецтва.

Як відомо, перші танці древності були далекі від того, що в наші дні вкладають в це поняття. Вигуки, спів, пантомімна гра були взаємозв'язані з танцем. Вони мали зовсім інше значення. Різноманітними пластичними засобами, у тому числі і жестами, людина передавала свої враження про навколишній світ, вкладаючи в них свій настрій, свій душевний стан. Оскільки танець завжди відбивав життя і побут людей, він відповідав характеру, духу того народу, у якого він зародився. Зі зміною соціального ладу, умов життя мінялися характер і тематика мистецтва, змінювався і танець [3].

Як відбувалося становлення національної танцювальної культури? Вважається, що танець бере свій початок в грі. З ростом свідомості людей, вдосконаленням соціального життя, збільшенням духовних потреб, розширенням сфери життєдіяльності з'являються нові види і жанри ігор. Під впливом соціально культурного життя не лише з'являються різнохарактерні ігри, але і сама гра починає впливати на процес розвитку нових явищ культури. У природно освітній системі ігрових форм особливий розвиток отримують рухливі ігри, які також розгалужуються на дві основні частини: змагальні і танцювальні ігри. Перші формують національні види спорту, ігри, в яких отримують розвиток творчі і художні особливості, послужили родоначальниками національних танців [4].

Традиційні танці формують специфічні елементи – пози, манери, рухи, ритм, що відрізняються пластикою, витонченістю, художністю. З гри в танець перейшли постановка корпусу, основні положення рук, ніг і голови учасників. Багато типів руху гри: ходьба, біг, стрибки і інші, набуваючи еластичну, пластичну, ритмічну і художньо рухливу форму, переходять в танець. В процесі розвитку і формування мистецтва танцю велике значення мала не лише майстерність танцюристів, але і культурна потреба глядачів. Одним з найважливіших стимуляторів перетворення гри в танець є її видовищність. З тих ігор, які виконувалися для глядачів майстерно, естетично, високохудожньо, формувалося мистецтво танцю. Отже, такі якості, як привабливість і видовищність, краса і естетичність, майстерність і художність,

зіграли велику роль у формуванні ігрового танцю і танцювального мистецтва в цілому.

Символічна мова, в якій реалізується художня ідея танцю, втілена в художньому образі, є специфічною особливістю традиційного танцювального мистецтва. Сенс мови танцю полягає в передачі сенсу загального в культурі – сутності людини. Мова танцю є кінетичною, тобто є динамічною системою умовних тілесних знаків: жестів, міміки, поз, танцювальних рухів, ритмічну основу яких утворює музика. Символічна мова танцю – це продукт культури, це елемент культури, це одна з умов культури. За допомогою символів танцю розкриваються зміст і суть певних цінностей, норм і ідеалів тієї або іншої національної культури.

Людство в цілому і кожна людина у своєму житті звертається до фольклору двічі: в пору свого художнього дитинства, коли чисті помисли, багата і неумолена фантазія, і в зрілому віці, коли рівень естетичного пізнання дозволяє оцінити нескороминущі цінності фольклорного мистецтва і, віддавши їм належне, потурбуватися про те, щоб не урвався зв'язок поколінь. Потрібні турбота і охорона фольклору як загальнолюдської святині суспільства.

Згадаємо думку Миколи Гоголя про роль художника в освоєнні національних фольклорних танців: «... Схопивши в них першу стихію, він може розвинути її і відлетіти незрівнянно вище за свій оригінал...» [4, с. 67]. У цьому і суть художницької позиції хореографа – в яскравій і виразній пластичності повертати танець народу, створюючи його піднесений поетичний портрет.

Усі національні танці мають бути характерними, тільки у такому разі вони будуть оригінальними і автентичними. У цьому жанрі танцю недопустимі ніякі вільності, оскільки вони можуть внести плутанину і спотворити сам характер танцю, тоді він втратить свою художню цінність і не викликатиме ніякого інтересу у глядачів. Характерний танець повинен в першу чергу відрізнятися від інших своїми рухами і фігурами, а не музичним ритмом супроводу або костюмами виконавців. Щоб створити національний танець, хореограф повинен багато подорожувати, відвідувати різні регіони, знайомитися з їхньою культурою, цікавитися фольклором різних народів. Традиційне народне мистецтво у своєму «природному» виді збереглося в місцях, далеких від центрів міської культури. Напевно тут пам'ятають про місцеві народні традиції, що передаються з покоління в покоління. Для хореографа це може представляти особливий інтерес. Він повинен прагнути бути присутнім на народних святах, під час яких виконуються

оригінальні танці в національних костюмах.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Генеральна конференція ЮНЕСКО ще в 1989 р. відзначивши соціальне, економічне і політичне значення фольклору в історії та сучасній культурі суспільства, визнала існування небезпеки, яка загрожує йому сьогодні, рекомендувала всім країнам – членам ЮНЕСКО розробити спеціальні правові положення та плани організаційних заходів щодо збереження і захисту традиційної культури. У підсумковому документі Міжнародного форуму з культурного співробітництва, що відбувся у 1998 році в Оттаві (Канада), як основне поставлене завдання «захисту культурної різноманітності». «Різноманітність культур як у рамках націй, так і будь-де у світі є величезним скарбом усього людства», що визначено головним призначенням культурної політики [5].

У Декларації про культурну різноманітність акцентується, що в процесі побудови суспільства ХХІ ст., оснований на інформації і знаннях, культурна різноманітність є домінуючою, європейською ознакою та основним політичним завданням. Українська державність надала можливості активно долучитися до світового процесу розвитку культурного різноманіття, заповнити багато прогалин у вітчизняній культурі. Народна творчість постає не як пережиток, а як культурний феномен з високогуманними звичаями та обрядами, народною мораллю, повагою до природи, родових традицій своїх предків з їхньою духовною поетикою, ідеалами, мріями, протиріччями.

В Україні, як і в інших країнах, народна танцювальна творчість всіляко вивчається, розвивається і збагачується. Танцювальний фольклор українського народу має древні корені, які простежуються в культових обрядах, народних святах і іграх [5]. Були у українців масові, хороводні, а також сольні танці.

Український танцювальний фольклор таїть в собі ще величезні багатства, які можуть сприяти подальшому збагаченню українських сценічних танців. За багатьма відомими даними, дорогоцінні розсипи танцювального фольклору існують не лише на теренах України, але і в інших місцях, що необхідно освоїти практикам і зробити потім надбанням хореографічного мистецтва держави.

Разом з традиційною культурою, чинником вдосконалення творчої діяльності в навчальному процесі, танець виступає як частина художньої культури, як одна з форм народного художнього мислення, таїть в собі моральні ідеали, характер, устої, звичаї народу, щонайтонші нюанси почуттів і переживань,

закодовані в пластиці і русі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко В. К. Українські національні танки: музика і стрій / В. К. Авраменко. – Голівуд-Нью-Йорк-Вінніпег-Київ-Львів, 1947. – 80 с.
2. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво України / А. Гуменюк. – К., 1963. – 235 с.
3. Королева Э. А. Ранние формы танца / Э. А. Королева. – АН Молдавской ССР, отдел этнографии и искусствоведения – Кишинев: Штиинца, 1977 – 215 с.
4. Кравченко О. А. «Танец самый вольный, самый бешеный...» (танцевальная стихия в поэтике Гоголя). – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://domgogolya.ru/science/researches/1170/#017>
5. Підлипська А. М. Проблеми наукових досліджень хореографічної культури України // А. М. Підлипська // Проблеми розвитку сучасного хореографічного мистецтва та шляхи їх вирішення: Матер. II Всеукр. наук.-практ. конф., – 17–18 листоп. 2011 р. – Луганськ: Вид-во ЛДІМК, 2011. – С.73–75.

REFERENCES

1. Avramenko, V. K. (1947). *Ukrayins'ki natsional'ni tanky: muzyka i striy*. [Avramenko V. K. *Ukrayins'ki natsional'ni tanky: muzyka i striy*]. Kyiv.
2. Humenyuk, A. (1963). *Narodne khoreografichne mystetstvo Ukrayiny*. [Folk choreographic art of Ukraine]. Kyiv.
3. Koroleva, E. A. (1977). *Ranniye formy tantsa*. [Koroleva E. A. *Ranniye formy tantsa*]. Kyshynev.
4. Kravchenko, O. A. (2016). «*Tanets samyy vol'nyy, samyy beshenny...*» (*tantseval'naya stikhiya v poetike Gogolya*). [«The dance is the most free, the most rabid ...» (a dance element in Gogol's poetics)]. Moscow.
5. Pidlyps'ka, A. M. (2011). *Problemy naukovykh doslidzhen' khoreografichnoyi kultury Ukrayiny*. [Problems of scientific research of choreographic culture of Ukraine]. Lygansk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПОХИЛЕНКО Віктор Федорович

– народний артист України, професор кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх хореографів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

POHILENKO Viktor Fedorovich

– People's Artist of Ukraine, Professor of the Chair of Musical Art and Choreography of the Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: professional training of future choreographers.

*Дата надходження рукопису 10. 03. 2018 р.
Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.*